

KS. MARIUSZ DRYGIER* – OPOLE

TROSKA PASTERSKA STEFANA WYSZYŃSKIEGO O ADMINISTRACJĘ APOSTOLSKĄ ŚLĄSKA OPOLSKIEGO W LATACH 1949-1967

STEFAN WYSZYŃSKI'S PASTORAL CONCERN FOR THE APOSTOLIC ADMINISTRATION OF OPOLIAN SILESIA IN 1949–1967

Abstract

The former German territories granted to Poland after World War II, with the area of the apostolic administration of Opolian Silesia, separated from the Archdiocese of Wrocław, among them, were put under the administration of the Primate of Poland by the Holy See as early as 1945: first under the auspices of August Hlond and – after his death in 1948 – under Stefan Wyszyński, who officially took office in early 1949. Concern for God's people in the Opole region was thus part of his broader mission to the Church in the Western Territories. Between 1949 and 1967, the Primate came to Opolian administration eight times. In the autumn of 1949, he visited the newly established seminary in Opole and took part as a speaker in a special course for priests aimed at integrating the clergy. In 1951, he came to prevent the schism caused by unlawful interference by state authorities in the appointment of legitimate church rulers in the Recovered Territories. In the following years, he was welcomed in Opolian Silesia, among others, as a minister of the sacraments and consecrator of bishops. These visits were an opportunity for S. Wyszyński to strengthen the faith of Silesian Catholics and their unity with the Church, and were also intended to emphasize the permanence of Silesia's belonging to Poland. The cardinal also made efforts to establish a permanent church administration in the Recovered Territories. His role in Opolian Silesia, as well as in the other apostolic administrations, was diminished in 1956, when the state authorities agreed to allow the bishops appointed by the Holy See to exercise

* Ks. Mariusz Drygier – dr historii Kościoła, Instytut Nauk Teologicznych, Uniwersytet Opolski
e-mail: mariusz.drygier@uni.opole.pl
<https://orcid.org/0000-0001-6228-9215>

ecclesiastical governance, with Franciszek Jop taking the office in Opole. The culmination of S. Wyszyński's efforts was the submission of the Opole administration directly to the Holy See in 1967.

Keywords: Stefan Wyszyński; Opole; apostolic administration; diocese; Silesia

Translated by Marek Robak-Sobolewski

Powstanie administracji apostolskiej Śląska Opolskiego w 1945 roku wiązało się z ówczesną sytuacją archidiecezji wrocławskiej, tragiczną tak pod względem prawnokanonicznym, jak i prawnomiędzynarodowym. Składały się na nią m.in.: brak łączności między duszpasterzami a kurią wrocławską, odseparowaną z powodu działań wojennych, nieuznanie przez polskie władze Niemców na stanowiskach kościelnych, nieuregulowana kanonicznie aktywność duszpasterska kapłanów przybywających w tamte strony z centralnej Polski lub z dawnych kresów II Rzeczypospolitej, a także – co być może najważniejsze – brak pewności co do przyszłej przynależności politycznej tego obszaru oraz protesty hierarchii niemieckiej przeciw polonizacji niemieckiej dotąd archidiecezji. Pomimo wielu niewiadomych i w obliczu przyznania znakomitej większości ziem dolnośląskiego arcybiskupstwa polskiej administracji państwowej, prymas Polski August Hlond postanowił podzielić je na mniejsze jednostki¹. Jedną z nich była właśnie administratura apostolska Śląska Opolskiego². W jej skład miały wchodzić „te części rejencji opolskiej, które po podziale plebiscytowym zostały w granicach Niemiec”³.

Wolą Stolicy Apostolskiej było to, aby uzyskane przez Polskę ziemie ponemieckie pod względem kościelnym, do czasu ustabilizowania się sytuacji, znajdowały się pod rządami prymasów Polski. Nominalnie od 12 listopada 1948, a faktycznie od lutego 1949 roku prymasem był Stefan Wyszyński⁴ i to właśnie on aż do 1967 roku był bezpośrednim ordynariuszem dla Kościoła na tzw. Ziemiach

¹ Na temat kościelnej reorganizacji struktur kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych zob. m.in. S. Wilk, *Nadzwyczajne uprawnienia Prymasa Polski Augusta kard. Hlonda w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej/Die Sondervollmachten des polnischen Primas August Hlond im Lichte der Dokumente des Heiliges Stuhls [Gli straordinari poteri del primate di Polonia, Augusto, card. Hlond alla luce dei documenti della Santa Sede]*, Lublin 2020; J. Pietrzak, *Pełnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda 1945-1948*, t. 1-2, Poznań 2009.

² K. Dola, *Kościół katolicki na Opolszczyźnie w latach 1945-1965*, „Nasza Przeszość”, 22 (1965) s. 74; M. Drygier, *Integracyjna rola rządców kościelnych na Śląsku w latach 1945-1992*, Opole (2020), s. 60-68; E. Kaszuba, *Dzieje Śląska po 1945 roku*, w: *Historia Śląska*, red. M. Czaplinski, Wrocław 2002, s. 441-442; J. Pietrzak, *Działalność kard. Augusta Hlonda jako wysłannika papieskiego na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r.* „Nasza Przeszość”, 42 (1974) s. 204.

³ R. Pysiewicz-Jędrusik, A. Pustelnik, B. Konopska, *Granice Śląska. Zmiany granic Śląska w czasie i przestrzeni. Śląsk na dawnej mapie. Obraz Sudetów w dawnej kartografii*, Wrocław (1998), s. 13.

⁴ Pietrzak, *Pełnia prymasostwa*, t. 2, s. 918.

Odzyskanych, w tym również na Śląsku Opolskim⁵. Księża Bolesław Kominek⁶ i Emil Kobierzycki⁷ oraz bp Franciszek Jop⁸, kolejno zarządzający administracją, nie posiadali w tym czasie samodzielnej władzy, lecz funkcjonowali jako delegaci specjalni lub wikariusze generalni prymasa⁹. Postać gnieźnieńsko-warszawskiego metropolity odgrywała na Opolszczyźnie jeszcze inną, szczególną rolę: chodziło o zintegrowanie tego obszaru, noszącego wówczas piętno ziem poniemieckich, z Polską. Prymas przybywał na Śląsk często i z różnych okazji. Wizytował śląskich katolików jako duszpasterz, a jego mowy i działalność stanowiły poważny „wkład w budowę niepodważalnej jedności Kościoła w Polsce”¹⁰.

Faktem jest, że relacje prymasa ze Śląskiem Opolskim nie miały charakteru ani wyłącznego, ani wyjątkowego. „Stanowiły jedynie element szerszych odniesień do

⁵ Podczas wizyty w Cybince nad Odrą 10 listopada 1951 roku S. Wyszyński mówił: „Jestem przed Bogiem, Kościołem i Ojcem Świętym odpowiedzialny za Waszą drogę do Boga. Boć jestem właściwym Waszym biskupem. Stolica Święta zleciła mi opiekę nad Ziemiami Zachodnimi Polski. Nie tylko miłość chrześcijańska, ale i sprawiedliwość każe mi tu być”, S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, 1948-1952, Warszawa 2017, s. 40.

⁶ Bolesław Kominek – ur. 23 grudnia 1903 roku w Radlinie k. Wodzisławia Śląskiego, w latach 1945-1951 administrator apostolski Śląska Opolskiego, w latach 1956-1974 kolejno wikariusz generalny, administrator apostolski archidiecezji wrocławskiej, arcybiskup metropolita wrocławski, w 1973 roku ogłoszony kardynałem. Zmarł 10 marca 1974 roku we Wrocławiu. Na jego temat zob. m.in. A. Hanich, *Książdz Infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski Śląska Opolskiego (1945-1951)*, Opole 2012, s. 5; J. Pater, *Kominek Bolesław*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 180-184.

⁷ Emil Kobierzycki – ur. 4 czerwca 1892 roku we Lwowie, w latach 1951-1956 wikariusz kapitulny w Opolu. Zmarł w Bytomiu 9 stycznia 1963 r. Na jego temat zob. m.in.: J.J. Baron, *Kirche zwischen Nationalismus und Kommunismus. Das Ringen der apostolischen Administratoren von Oppeln um eine zeitgerichte Seelsorge in Oberschlesien 1945-1972*, Frankfurt 1997; J. Kopiec, *Kobierzycki Emil*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, Lublin 2002, kol. 221-222; tenże, *Kobierzycki Emil*, w: *Słownik biograficzny*, s. 176-177.

⁸ Franciszek Jop – ur. 8 października 1897 roku w Słupi Starej, w latach 1952-1956 wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej, w latach 1956-1976 kolejno kościelny zarządca Śląska Opolskiego, administrator apostolski Śląska Opolskiego i biskup opolski. Zmarł 24 września 1976 roku w Opolu. Na jego temat zob.: J. Mikołajec, *Jop Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. A. Szostek, Lublin 2000, kol. 76; H.J. Sobeczko, *W trosce o liturgiczne dziedzictwo. Życie i działalność duszpastersko-liturgiczna biskupa Franciszka Jopa (1897-1976)*, Opole 1986; *Biskup Franciszek Jop 1897-1976. Wspomnienia w 40. rocznicę śmierci*, red. H.J. Sobeczko, Opole 2016; *Życie i posługa biskupa Franciszka Jopa. W 40. rocznicę śmierci pasterza diecezji opolskiej*, red. P. Górecki, Opole 2016.

⁹ Archiwum Diecezji Opolskiej (dalej: ADO), sygn. 4/0/0/23/2, Decretum, k. 1; ADO, sygn. 4/0/0/23/2, List prymasa Polski do biskupa Franciszka Jopa, k. 2; J. Kopiec, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego w dziejach diecezji opolskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 21 (2001) s. 342; R. Wójcicki, *Kościół rzymskokatolicki wobec ziem zachodnich i północnych*, Warszawa 1976, s. 44-45.

¹⁰ Drygier, *Integracyjna rola rządców kościelnych*, s. 402; zob. B. Kominek, *Orędzie ingresowe J. Em. ks. Kardynała Bolesława Kominka do duchowieństwa i ludu Bożego archidiecezji wrocławskiej*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 28 (1973) nr 5, s. 130.

całości kształtu skomplikowanej i trudnej problematyki Ziemi Odzyskanych¹¹. Zasadniczym celem niniejszego studium będzie uzupełnienie znanych już wiadomości o nieopracowane dotychczas szczegóły pochodzące z dokumentów z Archiwum Diecezji Opolskiej, którego spora część zasobów wciąż czeka na swoich badaczy.

Prymas S. Wyszyński po raz pierwszy przybył na Opolszczyznę na zaproszenie B. Kominka, administratora Kościoła na Śląsku Opolskim w latach 1945-1951, tuż po swojej prymasowskiej nominacji – już 26 października 1949 roku. Przyjechał wówczas do organizowanego seminarium duchownego w Opolu¹² oraz na Górę Świętej Anny, gdzie wystąpił jako prelegent w ramach specjalnych, organizowanych od 1946 roku, kursów doszkalających dla miejscowych księży. Były to szkolenia o charakterze religijno-duszpasterskim, ale i społeczno-narodowym. Zjazdy te miały o tyle istotne znaczenie, że opolskie duchowieństwo składało się zarówno z Polaków przybyłych z dawnych Kresów Wschodnich i innych dzielnic Polski, jak i z autochtonów. U tych ostatnich znajomość polskiego ducha była bardzo zróżnicowana, nieraz dość nikła. Miejsce konferencji także nie było przypadkowe. Wszak Góra Świętej Anny stała się w 1921 roku areną zaciekłych walk w czasie III powstania śląskiego. Właśnie dlatego B. Kominek zapragnął, by ta miejscowość stała się nie tylko centrum nowoczesnego duszpasterstwa, ale i ośrodkiem krzewienia polskiego patriotyzmu¹³. Już wtedy, w latach 40., prymas dostrzegał, jak wielkie tłumy chętnie gromadziły się w tym miejscu na modlitwę. Dlatego właśnie sanktuarium św. Anny stało się ośrodkiem pielgrzymkowym i dla duchownych, i dla świeckich katolików, a postać prymasa miała oddziaływać integrująco¹⁴.

Rok 1951 był dla administracji apostolskiej Śląska Opolskiego i pozostałych struktur kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych czasem wstrząsu. Pod pretekstem konieczności zlikwidowania stanu tymczasowości w kościelnej organizacji na Ziemiach Odzyskanych władze państwowe 26 stycznia zdecydowały się na usunięcie dotychczasowych administratorów z zajmowanych stanowisk i wymuszenie na kuriach elekcji wikariuszy kapitulnych¹⁵. W przypadku Opola w miejsce B. Kominka wybrano E. Kobierzyckiego. Jego wybór, dokonany pod przymusem, nie mógł być ważny w świetle prawa kanonicznego, tym bardziej że w reakcji na posunięcie rządu Stolica Apostolska, po interwencji S. Wyszyńskiego w Rzymie, wkrótce mianowała biskupa dla Opola w osobie F. Jopa. Wyznaczonemu biskupowi władze państwowe uniemożliwiły jednak podjęcie obowiązków

¹¹ Kopic, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego*, s. 341.

¹² Tamże, s. 347.

¹³ B. Kominek, *Droga do repolonizacji*, w: *W służbie „Ziem Zachodnich”*. Bolesław Kominek, z teki pośmiertnej wybrał i przygotował do druku J. Krucina, Wrocław 1977, s. 98-99; *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 18.

¹⁴ A. Hanich, *Góra Świętej Anny. Sanktuarium Diecezji Opolskiej*, Opole 1993, s. 36; J. Liszka, *Powojenna działalność na Śląsku Opolskim*, w: *Dei virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, s. 230.

¹⁵ Na temat genezy i przebiegu tych wydarzeń zob. J. Pietrzak, *Zmagania o administratorów apostolskich Ziemi Odzyskanych w latach 1950-1951*, w: *Wokół Kościoła i władzy. Studia dedykowane ks. prof. dr. hab. Zygmuntowi Zielińskiemu w 90 rocznicę urodzin*, red. R. Łatka, J. Wołczański, D. Zamiatała, Warszawa 2021, s. 290-315.

na rzecz E. Kobierzyckiego. Nad Kościołem opolskim zawisło widmo schizmy. Dla jej zapobieżenia prymas zatwierdził wybór E. Kobierzyckiego, ustanawiając wikariusza kapitulnego swoim wikariuszem generalnym¹⁶.

W takim kontekście S. Wyszyński „z niespożytą energią przystąpił do odwiedzania ordynariatów zachodnich i północnych”¹⁷. Jesienią 1951 roku przybył do opolskiej administracji po raz drugi. Z dokumentów Archiwum Diecezji Opolskiej można uzyskać precyzyjne informacje, jaki był charakter tej wizytacji, jej przebieg, a także zaangażowanie miejscowych katolików. Prymas przyjechał do Opola 10 listopada „w późnych godzinach wieczornych”¹⁸, dokładnie: o godz. 17¹⁹. W niedzielę 11 listopada o godz. 10.30 odbyła się w opolskiej prokatedrze suma pontyfikalna, podczas której został powitany przez E. Kobierzyckiego. W swoim przemówieniu prałat przedstawiał go jako reprezentanta papieża, gospodarza stolic biskupich w Gnieźnie i Warszawie, a także jako „rzecznika, zwierzchnika, przyjaciela i ojca”²⁰ Kościoła na opolskiej ziemi. Arcybiskup był pod wrażeniem głębi modlitwy, skupienia i zasłuchania opolskiego ludu, prawdziwie zespolonego „z ołtarzem, z kapłanem, z Kościołem”²¹.

Po zakończonej Mszy przejechał do Bytomia, gdzie spotkał się na modlitwie z „młodzieżą robotniczą Bobrka Bytomskiego”²². Następnie podczas wizyty w Zabrze poświęcił obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy w kościele pw. św. Anny i zjadł kolację z miejscowym duchowieństwem. W jej trakcie miał okazję rozmawiać o narastającym niezadowoleniu ze sposobu, w jaki Ślązacy są traktowani przez władze Polski Ludowej. W odpowiedzi mógł jedynie apelować, by dokładnie odróżnić „obłądną doktrynę od Polski”²³.

Dnia 12 listopada, po nocy spędzonej na plebanii parafii św. Anny w Zabrze, ponownie zawitał w Bytomiu, w kościele św. Jacka, po czym wrócił do Zabrze, gdzie zwiedził kościół św. Józefa. Następnie udał się do Gliwic, by odwiedzić alumnów niższego seminarium i odprawić Mszę św. w kościele Wszystkich Świętych. Na noc wrócił do Zabrze. Z kolei 13 listopada przybył do kościoła farnego w Raciborzu, a stamtąd pojechał do Nysy, gdzie odprawił adorację Najświętszego Sakramentu w kościele pw. śś. Piotra i Pawła i odwiedził kleryków w dwóch seminariach – diecezjalnym i werbistowskim. Wstąpił także na nabożeństwo wieczorne

¹⁶ Komunikat prasowy Rządu o likwidacji stanu tymczasowości w administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich (27 stycznia 1951), w: P. Raina, *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. 1, Poznań 1994, s. 283-284; Kopiec, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego*, s. 344-345.

¹⁷ Kopiec, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego*, s. 347.

¹⁸ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, Program pobytu Jego Ekscelencji Księdza Prymasa na Opolszczyźnie, k. 2.

¹⁹ Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 42.

²⁰ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, Mowa powitalna ks. E. Kobierzyckiego, k. 6.

²¹ Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 42.

²² ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Komora, k. 9.

²³ Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 45.

w progi nieodbudowanego wówczas jeszcze kościoła pw. śś. Jakuba i Agnieszki. W środę 14 listopada, po nocy spędzonej w Opolu, wyruszył w drogę powrotną²⁴.

Po przybyciu do Warszawy arcybiskup wystosował szereg pism – wszystkie z datą 2 grudnia 1951 roku, w których zawarł swoje przemyślenia na temat kondycji Kościoła na Opolszczyźnie. W liście do E. Kobierzyckiego dziękował za doświadczoną życzliwość i wyraził radość z siły Kościoła na Śląsku: „Wróciłem z tej drogi podniesiony na duchu i pełen żywej wiary w potęgę pracy Kościoła św., który tu na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej tak umiejętnie spełnia swe trudne zadanie dziejowe”²⁵. Zwrócił uwagę na „wierne Kościołowi, jak i oddane Narodowi duchowieństwo” i „pokojołą atmosferę, która ożywia pracę Kurii Biskupiej, Księży Dziekanów i wszystkich współbraci”, docenił wysiłki wszystkich seminariów duchownych, cieszących się licznymi powołaniami, dał także wyraz podziwu dla ludu Bożego – „rozśpiewanego, rozmodlonego, cierpliwego i spokojnego”²⁶.

W pozostałych listach, skierowanych do księży goszczących go w swoich kościołach i plebaniach, podkreślał krzepiący obraz rozmodlonej młodzieży i gościnność kapłanów²⁷. Akcentował „niezatarte wrażenie”, które wywarła na nim „(...) potęga wiary, ten nieugaszony ogień najlepszych pragnień ludzkich, jak z łez padołu wyrrywają się ku Bogu”²⁸. Nyskiemu proboszczowi, księdzu dziekanowi Józefowi Kądziołce, dziękował za budowanie na Śląsku „(...) prawdziwej wspólnoty ducha katolickiego, który jednocząc naród przed Bogiem, zacieśnia dłonie jego do wzajemnej miłości i do ciężkiej pracy nad odbudową ziemi Nyskiej w ramionach Polski Chrystusowej”²⁹. Rektorowi i profesorom Wyższego Seminarium Duchownego w Nysie polecił „(...) wczuwać się w (...) tętno sił duchowych Narodu Polskiego, który – nie własną mocą, ale ramieniem Ojca Narodów, wprowadzony został do domostwa swego, po tylu wiekach zmiennych losów”³⁰. Ponadto dwa listy z pozdrowieniami skierował prymas do wspólnot, których mimo chęci nie zdołał odwiedzić. Były to nyskie klasztory werbistów i franciszkanów³¹.

Trzecia i piąta wizyta prymasa na Opolszczyźnie wiązała się z koniecznością udzielenia święceń kapłańskich. Należy zwrócić uwagę na fakt, że do 1956 roku

²⁴ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Maciaszka, k. 12; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, Program pobytu Jego Eksceleńcji Księdza Prymasa na Opolszczyźnie, k. 2; Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 46-50.

²⁵ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. E. Kobierzyckiego, k. 8.

²⁶ Tamże.

²⁷ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Komora, k. 9; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. P. Krawczyka, k. 10; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Szymały, k. 13; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Zapłaty, k. 17; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Doli, k. 19.

²⁸ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Pietruszki, k. 11. Zob. ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Hajdy, k. 14; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Zachłoda, k. 18.

²⁹ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Kądziołki, k. 15.

³⁰ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Tomaszewskiego, k. 16.

³¹ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ojców werbistów w Nysie, k. 20; ADO, sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ojców franciszkanów w Nysie, k. 21.

na Śląsku, poza diecezją katowicką, faktycznie nie rezydował biskup, co rodziło problemy właśnie w kwestii wyższych święceń. O pomoc w tej sprawie najczęściej proszono biskupów sąsiednich diecezji. Bywało jednak, że szafarzem sakramentu był sam prymas S. Wyszyński. W Opolu święceń kapłańskich udzielił w latach 1952 i 1953³².

W 1952 roku prymas przyjechał do Opolą 28 czerwca na godz. 18. Dzień święceń, 29 czerwca, miał dla regionu niezwykle doniosłe znaczenie: arcybiskup wyświęcił pierwszych wychowanków Wyższego Seminarium Duchownego Śląska Opolskiego. Było to 18 diakonów, którzy formację rozpoczęli jeszcze w innych seminariach. Ponadto siedmiu kandydatów do kapłaństwa otrzymało święcenia diakonatu, a ponad 30 – święcenia niższe. Obrzęd celebrowano we wciąż odbudowywanym kościele pw. śś. Jakuba i Agnieszki w Nysie w obecności ogromnej rzeszy wiernych, którzy gromadzili się już od godz. 3 rano. Po ceremoniach, obiedzie i chwili odpoczynku prymas nawiedził klasztor werbistów, a następnie powrócił do kościoła, by udzielić dzieciom bierzmowania. Dzień zakończył o godz. 23.30, po powrocie na nocleg do Opolą. Poniedziałek 30 czerwca rozpoczął od porannej Mszy św. i udzielenia bierzmowania ponad 1500 dzieciom z opolskich parafii. Po spotkaniach z księżmi i obiedzie wyjechał do Częstochowy. Podczas rozmów z duchownymi, toczonych najczęściej przy okazji posiłków, poruszano zagadnienia związane z problemami z urzędnikami państwowymi, a także powracano do kwestii pogłębiających się trudności z asymilacją rdzennych Ślązaków w Polsce, zrażonych represyjną wobec nich taktyką państwa. Pojawiły się ponadto wątki: restytucji opolskiej kapituły kolegiackiej, reorganizacji seminariów duchownych wyższego i niższych oraz wielu kapłanów coraz odważniej stojących w obronie niemieckiej kultury i swojej niemieckiej tożsamości³³.

Na koniec roku 1952 roku przypadła czwarta wizytacja prymasa na Śląsku Opolskim. Okazją do niej było 250-lecie pobytu obrazu Matki Bożej Piekarskiej w Opolu. Dostojnik przybył do Opolą już w sobotę 13 grudnia o godz. 16.30, by w niedzielę odprawić w prokatedrze uroczystą sumę pontyfikalną. Po jej zakończeniu przemówił do tłumu z balkonu kurii, a następnie przyjął na audiencji delegatów wszystkich dekanatów. Po obiedzie ponownie uczestniczył w Uroczystym Wieczorze Jubileuszowym Mariańskim w prokatedrze, a wieczorem spotkał się z seminarzystami, którzy w gmachu kurii przygotowali specjalny program ze śpiewem seminaryjnego chóru oraz akademię z okazji jego kardynalskiej nominacji. Ich wysiłek prymas docenił słowami uznania³⁴. W poniedziałek po prywatnej Mszy św. odwiedził nyskie seminarium, po czym odjechał w kierunku Częstochowy³⁵.

³² K. Dola, *Uroczystości seminaryjne i pamiętne wizyty*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 29 (1974) nr 11-12, s. 368-369; Kopiec, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego*, s. 347.

³³ Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 270-273.

³⁴ Dola, *Uroczystości seminaryjne*, s. 369; tenże, *Kościół katolicki na Opolszczyźnie*, s. 103; *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 19, 22; F. Wała, *Uroczystości konsekuracyjne związane z nadaniem przez J. Em. księdza Stefana Kardynała Wyszyńskiego sakry biskupiej J. Em. ks. Wacławowi Węciskowi*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 76.

³⁵ ADO, sygn. 3/0/0/15/12, Program pobytu J.E. Księdza Prymasa w Opolu w dniach od 13 do 15 XII 1952 r., k. 24; Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 429-430.

Okazją do piątej wizyty na Śląsku Opolskim w dniach 20-22 czerwca 1953 roku była ponownie konieczność udzielenia święceń kapłańskich. Kardynał przybył do Opolą w sobotę 20 czerwca wieczorem, by kolejnego dnia o świcie udać się na pielgrzymkę stanową dla mężczyzn i młodzieńców na Górę Świętej Anny – w jej trakcie miały zostać udzielone święcenia. Prymas był pod wrażeniem tłumy pielgrzymów zmierzających do sanktuarium, często na rowerach, mimo ulewnego deszczu. Do święceń kapłańskich przystąpiło 15 diakonów³⁶. Podczas posiłku, zorganizowanego po uroczystościach w klasztornej refektarzu, S. Wyszyński pouczył duchownych, jak Kościół może z pożytkiem dla własnego oczyszczenia wykorzystać prześladowania ze strony komunizmu. Po południu odwiedził siostry zakonne w pobliskiej Porębie. W poniedziałek 22 czerwca o godz. 9 kardynał odjechał do Warszawy³⁷. Były to ostatnie jego odwiedziny na Opolszczyźnie przed aresztowaniem i uwięzieniem (1953-1956).

Po roku 1956, gdy w zmienionej sytuacji politycznej władzę kościelną na tzw. Ziemiach Odzyskanych przejęli biskupi z prawami biskupów rezydencjalnych – w Opolu F. Jop, modyfikacji musiała ulec forma wizyt S. Wyszyńskiego na Opolszczyźnie. Inne były bowiem odtąd potrzeby pastoralne. Istotnymi wydarzeniami tego okresu były m.in. konsekracje biskupie. I taki był powód szóstej z kolei, a pierwszej po internowaniu, wizyty prymasa w Opolu w dniach 24-26 stycznia 1959 roku. W sobotę 24 stycznia o godz. 20 biskup elekt Wacław Wycisk³⁸ złożył przysięgę, a w niedzielę w opolskiej prokatedrze otrzymał sakrę biskupią. Wieczorem prymas wstąpił jeszcze do Nysy, gdzie został powitany przez kleryków piątego roku, i powrócił na noc do Opolą, by z rana udać się przez Częstochowę do Warszawy³⁹.

W tym samym 1959 roku S. Wyszyński przybył na Opolszczyznę z siódmą wizytą. Tym razem stały przed nim dwa cele – poświęcenie odbudowanej po II wojnie światowej XV-wiecznej świątyni pw. św. Jakuba w Nysie i udzielenie święceń biskupich ks. Henrykowi Grzondzielowi⁴⁰. Do Nysy prymas przyjechał wieczorem 15 sierpnia. Przywitał go tłum katolików, którzy chcieli uczcić ukończenie odbudowy kościoła, rozpoczętej 11 lat po zakończeniu działań wojennych. Po obrzędach S. Wyszyński spotkał się z architektami, robotnikami i księżmi⁴¹.

³⁶ Prymas Stefan Kardynał Wyszyński, s. 20, 23.

³⁷ S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. II, 1953, Warszawa 2017, s. 162-164.

³⁸ Wacław Wycisk – ur. 11 lutego 1912 roku w Olbrachcicach, w latach 1958-1984 biskup pomocniczy opolski. Zmarł 22 marca 1984 roku w Opolu. Na jego temat zobacz m.in. J. Kopiec, *Wycisk Wacław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 1046; tenże, *Biskup wśród swojego ludu. Życie i posługa biskupa Wacława Wyciska (1912-1984)*, Opole 2009.

³⁹ S. Wyszyński, *Pro memoria*, t. IV, 1959, Warszawa 2019, s. 30-32.

⁴⁰ Henryk Grzondziel – ur. 26 lipca 1897 roku w Katowicach-Załężu, w latach 1959-1968 biskup pomocniczy opolski. Zmarł 24 maja 1968 roku w Grudziach k. Opolą. Na jego temat zob. m.in. J. Kopiec, *Grzondziel Henryk*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, kol. 358-359; tenże, *Ksiądz biskup Henryk Grzondziel (1897-1968), sufragan opolski*, „*Nasza Przeszłość*”, 47 (1977) s. 259-284.

⁴¹ J. Mikołajec, *Pasterz. Działalność biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej (1956-1976)*, Opole 1992, s. 102; A. Szymański, *Ks. bp dr Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji*

Niedziela 16 sierpnia była dniem święceń biskupich. Rankiem biskup elekt złożył przysięgę, a o godz. 10 rozpoczęły się uroczystości konsekracyjne. Mimo podniosłej atmosfery kardynał wciąż wyczuwał lęk Ślązaków przed warszawską władzą. W godzinach popołudniowych wyjechał na wypoczynek do Sokołówki⁴².

Prymas S. Wyszyński wizytował opolskich katolików nie tylko dla umocnienia ich wiary, ale przyjeżdżał również jako gwarant polskości nowo nabytych po wojnie ziem. Tym bardziej że jeszcze wiele lat po wojnie prymas, dzieląc te odczucia ze znaczną częścią polskiego społeczeństwa, obawiał się niemieckich roszczeń względem Ziem Odzyskanych⁴³. Dostojnik – spadkobierca św. Wojciecha dawał wyraźny sygnał łączności Śląska i Gniezna, kolebki piastowskiej ojcowizny⁴⁴. Należy przypomnieć, że od chwili swojego założenia biskupstwo wrocławskie należało do metropolii gnieźnieńskiej i związek ten trwał przez całe stulecia aż do 1821 roku, mimo zmian granic politycznych. Wiwatujące na cześć S. Wyszyńskiego tłumy stawały się zatem strażnikami „polskości i polskiej państwowości tych ziem”⁴⁵. W tym aspekcie znaczący dla Kościoła na Śląsku – jak i w całym kraju – był jubileusz 1000-lecia chrztu Polski w 1966 roku. Była to okazja, by pogłębić i utrwalić więzi między Śląskiem a resztą Polski oraz możliwość „przeżycia, uświadomienia sobie polskości Ziem Zachodnich przez cały kraj”⁴⁶. W tym właśnie duchu witany był prymas na różnych obchodach. Na Opolszczyźnie główne uroczystości jubileuszowe odbyły się 13 i 14 sierpnia 1966 roku. By dodać im „swą obecnością powagi i znaczenia”⁴⁷, S. Wyszyński w asyście 48 biskupów zagościł najpierw w Opolu:

O godzinie 18:00 spod gmachu kurii rusza procesja z relikwiami Świętych pochodzących z Kamienia Śląskiego: św. Jacka, bł. Czesława i bł. Bronisławy. Relikwie zostały specjalnie sprowadzone na te dni z Krakowa i Wrocławia. Cenne relikwiarze niosą opolscy księża prałaci (...). W procesji idzie tylko duchowieństwo, przedstawiciele KUL (...), przedstawiciele ATK (...). J. Em. Ks. Kardynał Prymas idzie w otoczeniu księży biskupów. Na specjalnie przygotowanym podium przed plebanią następuje powitanie dostojnych gości. Orkiestra dziecięca z parafii Tuły (...) gra intradę, następnie dzieci opolskie witają wierszem Księdza Kardynała i Episkopat, a przedstawiciele starszego

opolskiej, Opole 2007, s. 121; *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 27; Wyszyński, *Pro memoria*, t. VI, s. 195-196.

⁴² Kopicz, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego*, s. 348; Wyszyński, *Pro memoria*, t. VI, s. 196-197.

⁴³ Wyszyński, *Pro memoria*, t. I, s. 40-41.

⁴⁴ B. Kominek, *Inauguracja milenijnego „Te Deum” u grobu bł. Czesława (15.X.1966)*, w: *W służbie „Ziem Zachodnich”*. Bolesław Kominek, z teki pośmiertnej wybrał i przygotował do druku J. Krucina, Wrocław 1977, s. 201.

⁴⁵ Tenże, *Powitanie J. Em. księdza prymasa przez księdza biskupa w katedrze wrocławskiej w dniu 1 kwietnia br.*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 12 (1957) nr 5, s. 154.

⁴⁶ Tenże, *Millenium w sanktuarium trzebnickim (16.X.1966)*, w: *W służbie „Ziem Zachodnich”*, s. 207.

⁴⁷ F. Jop, *Przemówienie, które wygłosił ks. biskup Fr. Jop podczas rozpoczęcia uroczystości milenijnych w Opolu dnia 13 sierpnia 1966 roku*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 21 (1966) nr 9, s. 210.

pokolenia chlebem i solą. Gospodarz uroczystości, ks. biskup Franciszek Jop wygłosił przemówienie, w którym omówił historyczne podłoże przyjęcia chrześcijaństwa przez Polskę oraz znaczenie tego faktu⁴⁸.

Następnie obchody przeniosły się do Kamienia Śląskiego, miejsca pochodzenia świętych Odrowążów, gdzie wobec piętnastotysięcznego tłumu pielgrzymów zakończono milenijne uroczystości. W odniesieniu do wywodzących się z Kamienia postaci S. Wyszyński powiedział, że nawet „na kamieniu” może rodzić się świętość⁴⁹.

W nauczaniu prymasa patriotyzm i duszpasterstwo przenikały się ze sobą – wykorzystywał on jedno dla krzewienia drugiego i odwrotnie. Stąd trudno omówić te aspekty oddzielnie. Trzeba zaznaczyć, że dla prymasa punktem wyjścia był pogląd o „odwiecznie polskim charakterze ziem zachodnich”⁵⁰, czym należy tłumaczyć liczne odniesienia do historii czasów piastowskich. Często o Śląsku mówił, że to ziemia uświęcona nauczaniem św. Wojciecha. Przez nią bowiem kroczył święty biskup, by dotrzeć najpierw do Gniezna, na dwór Bolesława Chrobrego, a następnie do Prus, gdzie zginął śmiercią męczeńską⁵¹. Dla prymasa zatem misja Wojciecha była niczym klamra spinająca różne strony jednej polskiej ziemi. Chętnie przy różnych okolicznościach S. Wyszyński pozdrowiał „od św. Wojciecha”, „z Gniezna”⁵².

Podczas przemówień z okazji tysiąclecia chrztu Polski w Opolu i Kamieniu Śląskim w 1966 roku prymas przypominał zgromadzonym, że „(...) miasto Opole w swoim księciu Władysławie Opolczyku sprawiło całej Polsce Katolickiej nie lada przysługę, powierzając Jasnej Górze obraz Matki Najświętszej, który odtąd powiązał z Jasną Górą nie tylko Opole, ale całą naszą ochrzczonej ziemię ojczystą”⁵³. Znakiem wielowiekowej łączności Opolszczyzny z częstochowskim sanktuarium były nieprzerwane pielgrzymki Ślązaków⁵⁴.

Innym razem prymas przypominał, że Śląsk jest ziemią polską. Tak było podczas poświęcenia nyskiego kościoła pw. śś. Jakuba i Agnieszki: „Wy jesteście, najmilsze Dzieci, naszą podporą, gdy dźwigamy te potężne kolumny, jakby ramiona ducha

⁴⁸ G. Kusz, *Millenium w Opolu w dniach 13 i 14 sierpnia 1966*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 21 (1966) nr 9, s. 216.

⁴⁹ S. Wyszyński, *Wśród ziomek świętych Odrowążów. Podczas uroczystości milenijnych w diecezji opolskiej. Kamień Śląski, 14 sierpnia Roku Milenijnego 1966*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 131; F. Grabelus, *Kamień Śląski – sanktuarium św. Jacka*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 30 (1975) nr 6, s. 181; *Przed dwudziestopięciu laty*, „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego”, 2 (1970) s. 30; A. Sitek, *Za jakie grzechy. Opole 1960-1976*, Opole 2002, s. 20; Sobeczko, *W trosce o liturgiczne dziedzictwo*, s. 79.

⁵⁰ J. Swastek, *Rządcy archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1995*, Wrocław 1998, s. 101.

⁵¹ S. Wyszyński, *Kazanie J. Em. ks. prymasa Stefana kardynała Wyszyńskiego wygłoszone w prokatedrze św. Krzyża w Opolu w dniu konsekracji ks. bpa Wacława Węciska*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 81; tenże, *Pani Opolska w Ziemi Opolskiej – „A była tam Matka Jezusowa...” Na rozpoczęcie uroczystości milenijnych Ziemi Opolskiej. Opole, Katedra, 13 sierpnia 1966 Roku Milenijnego*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 103; Wyszyński, *Wśród ziomek świętych Odrowążów*, s. 129.

⁵² Wyszyński, *Pani Opolska*, s. 110.

⁵³ Tamże, s. 100-101; zob. Wyszyński, *Wśród ziomek świętych Odrowążów*, s. 130.

⁵⁴ Wyszyński, *Pani Opolska*, s. 101.

polskiego, który czuwa nad polską Ziemią, to Boże Niebo”⁵⁵. Z wielką satysfakcją S. Wyszyński mówił o powrocie Śląska do Polski: „Jakżeż trzeba się cieszyć (...), że Polska wróciła w swoich wnukach na dziedzictwo swoje. (...) To tak, Najmilsze Dzieci, jakbyśmy po długich latach niewidzenia naszej staruszki matki, wrócili do domu, dostrzegli ją w ubożuchnych i podartych szatach (...). Tak myśmy po wiekach tutaj przyszli na dziedzictwo własne”⁵⁶.

Oprócz przekonywania mieszkańców Śląska o polskości ich ziem, S. Wyszyński starał się umocnić w wiernych ducha katolickiego i polskiego. W kontekście odbudowywanych świątyń przypominał o wielkich wyrzeczeniach Polaków, którzy nieraz kosztem własnego mienia starali się o renowację zniszczonych podczas wojny kościołów. Chwalił, że mimo biedy i niepokoju, wiara polskiego narodu i jego miłość do Boga pozwoliły dokończyć tak niezwykle trudne przedsięwzięcia na Śląsku i w całej Polsce⁵⁷. Gnieźnieńsko-warszawski metropolita nalegał, by zwłaszcza młodzi Polacy podtrzymywali w społeczeństwie łączność ducha polskiego z chrześcijańskim, by pozostali wierni „Bogu, Krzyżowi, Ewangelii, Kościołowi św. i jego pasterzom”⁵⁸.

Z drugiej strony należy jednoznacznie podkreślić, że S. Wyszyński szanował wrażliwość autochtonicznych Ślązaków, którzy niechętnie przyjmowali głoszone w kościołach treści patriotyczne czy narodowe. Starał się rozumieć ich trudności wynikające z polityki komunistycznego państwa. Wyrazem jego delikatności była choćby pozytywna odpowiedź na prośbę F. Jopa o „(...) zgodę na zamianę inwokacji «Maryjo, Królowo Polski» na «Matko Boża Częstochowska». W gruncie rzeczy chodziło o niezrażanie Ślązaków, zaniechanie praktyk rozbijających poczucie jedności, a podejmowanie działań łagodzących przeciwieństwa”⁵⁹. W tym samym duchu uległ namowom A. Nossola, który sakrę biskupią pragnął przyjąć w opolskiej katedrze, a nie – jak chciał prymas – na Jasnej Górze⁶⁰.

Prymas S. Wyszyński od początku czynnie angażował się w organizowanie na Opolszczyźnie życia kościelnego⁶¹. Do jego głównych zasług niewątpliwie należy zaliczyć to, że przyczynił się do mianowania dla Opola, jak i dla pozostałych struktur kościelnych za Ziemiach Zachodnich, w 1951 roku polskiego biskupa⁶². Wypada przypomnieć, że dotychczas administraturami apostołskimi na tzw. Zie-

⁵⁵ S. Wyszyński, *Kazanie, jakie wygłosił J. Em. ks. kardynał Stefan Wyszyński w katedrze nyskiej w dniu jej poświęcenia*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński*, s. 85.

⁵⁶ Tamże, s. 88.

⁵⁷ Tamże, s. 84-86.

⁵⁸ Tamże, s. 86.

⁵⁹ Drygier, *Integracyjna rola rządców kościelnych*, s. 136; zob.: A. Hanich, *Ksiądz infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostołski Śląska Opolskiego (1945-1951)*, Opole 2012, s. 123; Mikołajec, *Pasterz*, s. 83; Szymański, *Ks. bp dr Franciszek Jop*, s. 172.

⁶⁰ A. Nossol, *Miałem szczęście w miłości. Z biskupem opolskim rozmawiają Krzysztof Zyzik i Krzysztof Ogiolda*, Opole 2012, s. 75.

⁶¹ Kominek, *Inauguracja milenijnego „Te Deum”*, s. 203.

⁶² Pietrzak, *Zmagania o administratorów apostołskich*, s. 293-295; B. Kominek, *Śląsk zawsze wierny – Śląsk Opolski*, w: *W służbie „Ziem Zachodnich*, s. 131; tenże, *Powitanie J. Em. księdza prymasa*, s. 154.

miach Odzyskanych zarządzali duchowni bez święceń biskupich, co stanowiło dla władz komunistycznych łatwy pretekst do zarzucania Kościołowi antypolskiej polityki na tym obszarze. Był „gorącym promotorem sprawy utworzenia nowych diecezji”⁶³ na Ziemiach Zachodnich, co ostatecznie doszło do skutku w 1972 roku. Misja prymasa na Opolszczyźnie dobiegła końca nieco wcześniej, bo w 1967 roku. Wtedy opolska administracja została poddana bezpośrednio Stolicy Apostolskiej. Zabieg ten był kolejnym krokiem ku usunięciu oznak tymczasowości w kościelnej strukturze na poniemieckich obszarach. Wówczas prawa biskupa rezydencjalnego przejął urzędujący w Opolu bp F. Jop⁶⁴.

Podsumowując zaangażowanie S. Wyszyńskiego w sprawę Kościoła na Śląsku Opolskim, warto przytoczyć słowa F. Jopa z 1970 r.: „Cała działalność Księdza Prymasa Wyszyńskiego, tak różnorodna i twórcza, pełna wiary oraz gorącego umiłowania Kościoła i Narodu pociąga ludzi i budzi głęboką wdzięczność ludzi, którzy bezstronnie potrafią ocenić tę piękną służbę Bogu”⁶⁵. Szczera duszpasterska troska S. Wyszyńskiego o lud Boży zamieszkały na ziemiach nowo przyznanych Polsce, w tym śląskich, była wyraźna. Swoją osobą i aktywnością prymas nie tylko umacniał wiarę śląskich katolików, ale stawał się dla nich gwarantem polskości oraz łącznikiem z całą ojczyzną.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Diecezji Opolskiej (ADO)

sygn. 3/0/0/15/12, Program pobytu Jego Ekscelencji Księdza Prymasa na Opolszczyźnie, k. 2.

sygn. 3/0/0/15/12, Mowa powitalna ks. E. Kobierzyckiego, k. 6.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. E. Kobierzyckiego, k. 8.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Komora, k. 9.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. P. Krawczyka, k. 10.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Pietruszki, k. 11.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Maciaszka, k. 12.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Szymały, k. 13.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Hajdy, k. 14.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Kądziołki, k. 15.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Tomaszewskiego, k. 16.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. F. Zapłaty, k. 17.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Zachłoda, k. 18.

sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ks. J. Doli, k. 19.

⁶³ F. Jop, *Odezwa z okazji dwudziestej piątej rocznicy prymasowskiej działalności kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 29 (1974) nr 2, s. 45.

⁶⁴ *Dekret nominacyjny księdza biskupa na administratora apostolskiego*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 22 (1967) nr 7, s. 149.

⁶⁵ Jop, *Odezwa z okazji dwudziestej piątej rocznicy*, s. 45.

- sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ojców werbistów w Nysie, k. 20.
sygn. 3/0/0/15/12, List prymasa Polski do ojców franciszkanów w Nysie, k. 21.
sygn. 3/0/0/15/12, Program pobytu J.E. Księdza Prymasa w Opolu w dniach od 13 do 15 XII 1952 r., k. 24.
sygn. 4/0/0/23/2, Decretum, k. 1.
sygn. 4/0/0/23/2, List prymasa Polski do biskupa Franciszka Jopa, k. 2.

- Dekret nominacyjny księdza biskupa na administratora apostolskiego*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 22 (1967) nr 7, s. 149.
- Jop Franciszek, *Odezwa z okazji dwudziestej piątej rocznicy prymasowskiej działalności kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 29 (1974) nr 2, s. 44-45.
- Jop Franciszek, *Przemówienie, które wygłosił ks. biskup Fr. Jop podczas rozpoczęcia uroczystości milenijnych w Opolu dnia 13 sierpnia 1966 roku*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 21 (1966) nr 9, s. 209-211.
- Kominek Bolesław, *Orędzie ingresowe J. Em. ks. Kardynała Bolesława Kominka do duchowieństwa i ludu Bożego archidiecezji wrocławskiej*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 28 (1973) nr 5, s. 124-132.
- Kominek Bolesław, *Powitanie J. Em. księdza prymasa przez księdza biskupa w katedrze wrocławskiej w dniu 1 kwietnia br.*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 12 (1957) nr 5, s. 153-155.
- Komunikat prasowy Rządu o likwidacji stanu tymczasowości w administracji kościelnej na Ziemiach Zachodnich (27 stycznia 1951)*, w: P. Raina, *Kościół w PRL. Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*, t. I, Poznań 1994, s. 283-284.
- Wyszyński Stefan, *Kazanie, jakie wygłosił J. Em. ks. kardynał Stefan Wyszyński w katedrze nyskiej w dniu jej poświęcenia*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 83-89.
- Wyszyński Stefan, *Kazanie J. Em. ks. prymasa Stefana kardynała Wyszyńskiego wygłoszone w prokatedrze św. Krzyża w Opolu w dniu konsekracji ks. bpa Wacława Wyciska*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 77-82.
- Wyszyński Stefan, *Pani Opolska w Ziemi Opolskiej – „A była tam Matka Jezusowa...” Na rozpoczęcie uroczystości milenijnych Ziemi Opolskiej. Opole, Katedra, 13 sierpnia 1966 Roku Milenijnego*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 100-111.
- Wyszyński Stefan, *Pro memoria*, t. I, 1948-1952, Warszawa 2017.
- Wyszyński Stefan, *Pro memoria*, t. II, 1953, Warszawa 2017.
- Wyszyński Stefan, *Pro memoria*, t. VI, 1959, Warszawa 2019.
- Wyszyński Stefan, *Wśród ziomek świętych Odrowążów. Podczas uroczystości milenijnych w diecezji opolskiej. Kamień Śląski, 14 sierpnia Roku Milenijnego 1966*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 128-139.

Opracowania

- Baron Josef Johann, *Kirche zwischen Nationalismus und Kommunismus. Das Ringen der apostolischen Administratoren von Oppeln um eine zeitgerichte Seelsorge in Oberschlesien 1945-1972*, Frankfurt 1997.
- Biskup Franciszek Jop 1897-1976. Wspomnienia w 40. rocznicę śmierci*, red. H.J. Sobeczko, Opole 2016.

- Biskup Franciszek Jop. W 40. rocznicę śmierci pasterza diecezji opolskiej*, red. P. Górecki, Opole 2016.
- Czaja Andrzej, *Decydującą wartością w życiu abpa Nossola jest format jego człowieczeństwa*, w: K. Zyzik, K. Ogiolda, *Arcybiskup Nossol. Radość jednania*, Opole 2012, s. 159-164.
- Dola Kazimierz, *Kościół katolicki na Opolszczyźnie w latach 1945-1965*, „Nasza Przeszłość”, 22 (1965) s. 69-112.
- Dola Kazimierz, *Uroczystości seminaryjne i pamiętne wizyty*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 29 (1974) nr 11-12, s. 368-370.
- Drygier Mariusz, *Integracyjna rola rządców kościelnych na Śląsku w latach 1945-1992*, Opole 2020.
- Gabelus Franciszek, *Kamień Śląski – sanktuarium św. Jacka*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 30 (1975) nr 6, s. 178-183.
- Hanich Andrzej, *Góra Świętej Anny. Sanktuarium Diecezji Opolskiej*, Opole 1993.
- Hanich Andrzej, *Ksiądz infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski Śląska Opolskiego (1945-1951)*, Opole 2012.
- Kaszuba Elżbieta, *Dzieje Śląska po 1945 roku*, w: *Historia Śląska*, red. M. Czapliński, Wrocław 2002, s. 425-551.
- Kopiec Jan, *Biskup wśród swojego ludu. Życie i posługa biskupa Wacława Wyciska (1912-1984)*, Opole 2009.
- Kopiec Jan, *Grzondziel Henryk*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, red. J. Walkusz, Lublin 1993, kol. 358-359.
- Kopiec Jan, *Kobierzycki Emil*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, Lublin 2002, kol. 221-222.
- Kopiec Jan, *Kobierzycki Emil*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego*, red. M. Pater, s. 176-177.
- Kopiec Jan, *Ksiądz biskup Henryk Grzondziel (1897-1968), sufragan opolski*, „Nasza Przeszłość”, 47 (1977) s. 259-284.
- Kopiec Jan, *Miejsce kardynała Stefana Wyszyńskiego w dziejach diecezji opolskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, 21 (2001) s. 341-352.
- Kopiec Jan, *Wycisk Wacław*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 1046.
- Kusz Gerard, *Millenium w Opolu w dniach 13 i 14 sierpnia 1966*, „Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego”, 21 (1966) nr 9, s. 216-219.
- Liszka Joachim, *Powojenna działalność na Śląsku Opolskim*, w: *Dei virtus. Kardynałowi Bolesławowi Kominkowi w hołdzie*, red. J. Krucina, Wrocław 1974, s. 215-241.
- Mikołajec Józef, *Jop Franciszek*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. A. Szostek, Lublin 2000, kol. 76.
- Mikołajec Józef, *Pasterz. Działalność biskupa Franciszka Jopa w diecezji opolskiej (1956-1976)*, Opole 1992.
- Nossol Alfons, *Miałem szczęście w miłości. Z biskupem opolskim rozmawiają Krzysztof Zyzik i Krzysztof Ogiolda*, Opole 2012.
- Pater Józef, *Kominek Bolesław*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego*, red. M. Pater, s. 180-184.
- Pietrzak Jerzy, *Działalność kard. Augusta Hlonda jako wysłannika papieskiego na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r.*, „Nasza Przeszłość”, 42 (1974) s. 195-249.
- Pietrzak Jerzy, *Pełnia prymasostwa. Ostatnie lata prymasa Polski kardynała Augusta Hlonda 1945-1948*, t. 1-2, Poznań 2009.

- Pietrzak Jerzy, *Zmagania o administratorów apostołskich Ziemi Odzyskanych w latach 1950-1951*, w: *Wokół Kościoła i władzy. Studia dedykowane ks. prof. dr. hab. Zygmuntowi Zielińskiemu w 90 rocznicę urodzin*, red. R. Łatka, J. Wołczański, D. Zamiała, Warszawa 2021, s. 290-318.
- Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001.
- Przed dwudziestupięćmi laty*, „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego”, 2 (1970) s. 27-31.
- Pysiewicz-Jędrusik Renata, Pustelnik Andrzej, Konopska Beata, *Granice Śląska. Zmiany granic Śląska w czasie i przestrzeni. Śląsk na dawnej mapie. Obraz Sudetów w dawnej kartografii*, Wrocław 1998.
- Sitek Alojzy, *Za jakie grzechy. Opole 1960-1976*, Opole 2002.
- Sobeczko Helmut Jan, *W trosce o liturgiczne dziedzictwo. Życie i działalność duszpastersko-liturgiczna biskupa Franciszka Jopa (1897-1976)*, Opole 1986.
- Swastek Józef, *Rządcy archidiecezji wrocławskiej w latach 1945-1995*, Wrocław 1998.
- Swastek Józef, *Urban Wincenty*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 19, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, kol. 1387-1388.
- Szymański Andrzej, *Ks. bp dr Franciszek Jop – prawodawca i organizator diecezji opolskiej*, Opole 2007.
- Wala Franciszek, *Uroczystości konsekuracyjne związane z nadaniem przez J. Em. księdza Stefana Kardynała Wyszyńskiego sakry biskupiej J. Em. ks. Wacławowi Wyciskowi*, w: *Prymas Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Opolskiej*, red. B. Woźniak, Opole 2001, s. 71-76.
- Wójcicki Ryszard, *Kościół rzymskokatolicki wobec ziem zachodnich i północnych*, Warszawa 1976.
- W służbie „Ziem Zachodnich”*. Bolesław Kominek, z teki pośmiertnej wybrał i przygotował do druku J. Krucina, Wrocław 1977.

TROSKA PASTERSKA STEFANA WYSZYŃSKIEGO O ADMINISTRACJĘ APOSTOLSKĄ ŚLĄSKA OPOLSKIEGO W LATACH 1949-1967

Streszczenie

Przyznane Polsce po II wojnie światowej ziemie poniemieckie, wśród nich wydzielony z archidiecezji wrocławskiej obszar administracji apostolskiej Śląska Opolskiego, Stolica Apostolska już w 1945 roku poddała pod zarząd prymasa Polski: najpierw Augusta Hlonda, a po jego śmierci w 1948 roku – Stefana Wyszyńskiego, który objął oficjalnie swój urząd na początku 1949 roku. Troska o lud Boży na Opolszczyźnie była zatem częścią jego szerszej misji wobec Kościoła na Ziemiach Zachodnich. W latach 1949-1967 prymas przybył do opolskiej administracji osiem razy. Jesienią 1949 roku zwizytował nowo utworzone seminarium duchowne w Opolu oraz wziął udział jako prelegent w specjalnym kursie dla księży, którego celem była integracja duchowieństwa. W 1951 roku przyjechał, aby zapobiec schizmie wywołanej bezprawną ingerencją władz państwowych w nominacje legalnych rządców kościelnych na Ziemiach Odzyskanych. W kolejnych latach był witany na Śląsku Opolskim m.in. jako szafarz sakramentów i konsekратор biskupów. Wizyty te były dla S. Wyszyńskiego okazją do umocnienia wiary śląskich katolików i ich jedności z Kościołem, miały też podkreślić trwałość przynależności Śląska do Polski. Kardynał podejmował również wysiłki w celu utworzenia na Ziemiach Odzyskanych stałej administracji kościelnej. Jego rola na Śląsku Opolskim, jak i w pozostałych administraturach apostolskich została zmniejszeniu w 1956 roku, kiedy to władze państwowe wyraziły zgodę na sprawowanie rządów kościelnych przez wyznaczonych przez Stolicę Apostolską biskupów – na Opolszczyźnie urząd objął Franciszek Jop. Zwieńczeniem działań S. Wyszyńskiego było poddanie opolskiej administratury bezpośrednio Stolicy Apostolskiej w 1967 roku.

Słowa kluczowe: Stefan Wyszyński; Opole; administracja apostolska; diecezja; Śląsk